

Hlavně doraž včas! Nebo doraz?

Kateřina Kotková

Onehdy jsem chtěla své facebookové přátele pozvat na odpoledne do místní kavárny větou: „Neváhejte a doražte pozlobit brášku do kavárny“. Před stisknutím tlačítka Přidat příspěvek jsem se však zarazila. Co jen se mi na tom příspěvku nezdá? Po chvíli zírání na svítící obrazovku se rozsvítilo i v mé hlavě – slovem, které mne při čtení rušilo, byl zvláštní tvar rozkazovacího způsobu slovesa *dorazit* – *doražte*. Řekla jsem si, že to zní, jako bych své přátele posílala bratra zbít a ne navštívit na odpolední směně, sporný tvar jsem bez meškání opravila na tvar přijatelný, tedy *dorazte*, a vyrazila jsem ven užívat sluníčka.

Po návratu k počítači mne čekalo překvapení. Pod zmíněným statusem se rozhořela vášnivá diskuze právě o tvaru rozkazovacího způsobu. Jedné skupině mých přátel se použití tvaru *dorazte* zdálo chybné, vždyť přece vždycky říkají: „Tak večer doraž, bude legrace.“ Druhá skupina ale té první oponovala s tím, že *doražte* je rozkazovací způsob slovesa *dorážet*. V závěru diskuze pak všichni kladli stejnou otázku: „Jak to s tím rozkazovacím způsobem vlastně je?“

Slovesa *dorazit* a *dorážet* v první řadě tvoří vidovou dvojici – dokonavé *dorazit* znamená přijít někam, nedokonavé *dorážet* pak vyjadřuje průběhovitost daného děje či jeho opakování. Vedle toho mají obě slovesa společné ještě významy usmrtit/usmrcovat někoho a prudce něco zavřít/zavírat. Nedokonavé *dorážet* má pak navíc ještě jeden vlastní význam – otravovat někoho – uijeme ho například ve větě „Pes dorážel na pána, aby dostal kost z polévky.“

Podívejme se teď podrobně na poslední příklad a zamysleme se. Co asi křikneme na psa, který doráží a otravuje nás? Patrně něco jako: „Šmudlo, nedorážej!“

V tomto napomenutí jsme použili správný tvar rozkazovacího způsobu slovesa *dorážet*, který vzhledem ke stavbě slovesa končí na -ej, podobně jako rozkazovací způsoby sloves *sázet*, *střílet*, *házet*. Tyto tvary vznikají odtržením infinitivního *-et*, po němž následuje přidání *-ej*.

Naproti tomu rozkazovací způsob slovesa *dorazit* tvoříme podobně jako u sloves *prosit*, *učit* nebo *zkusit* prostým odtržením koncové části *-it*, čímž získáme tvary *pros*, *uč*, *zkus* a konečně i *doraz*. Při vytváření rozkazovacího způsobu v češtině nedochází k měkčení souhlásek, tvar *doraž* je tedy nespisovný.

Přesto se vám, milí čtenáři, může stát, že takový imperativ uslyšíte, neboť tyto tvary se navzdory své nespisovnosti v současné mluvené češtině objevují velmi často. Příkladem nám mohou být často slýchaná upozornění „Nevraž do toho stolu!“ „Nejdřív se ohlašte na vrátnici.“ nebo „Přihlašte se včas, pak už nebudou volná místa!“